

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| yuddha kāṇḍam sargam 128 ||

śirasyañjalimādāya kaikeyīnandivardhanaḥ babhāṣe bhārato jyeṣṭhan rāmaṁ satyaparākramam	1
pūjitā māmikā mātā dattan rājyamidaṁ mama taddadāmi punastubhyan yathā tvamadadā mama	2
dhuramekākinā nyastāmṛṣabheṇa baliyasā kiśoravadguruṁ bhāraṁ na voḍhumahamutsahe	3
vārivegena mahatā bhinnaḥ seturiva kṣaran durbandhanamidaṁ manye rājyacchidramasanvṛtam	4
gatiṁ khara ivāśvasya hansasyeva ca vāyasaḥ nānvetumutsahe deva tava mārgamarindama	5
yathā ca ropito vṛkṣo jātaścāntarniveśane mahāṁśca sudurāroho mahāskandhaḥ praśākhavān	6
śīryeta puṣpito bhūtvā na phalāni pradarsāyet tasya nānubhavedarthan yasya hetoḥ sa ropyate	7
eṣopamā mahābāho tvamarthan vettumarhasi yadyasmānmanujendra tvam bhaktānbhṛtyānna śādhi hi	8
jaḡadadyābhiṣiktan tvāmanupaśyatu sarvataḥ pratapantamivādityaṁ madhyāhne dīptatejasaṁ	9
tūryasaṅghātanirghoṣaiḥ kāñcīnūpurānisvanaiḥ madhurairgītaśabdaiśca pratibudhyasva śeṣva ca	10
yāvadāvartate cakran yāvati ca vasundharā tāvattvamiha sarvasya svāmitvamabhivartaya	11
bharatasya vacaḥ śrutvā rāmaḥ parapurañjayaḥ tatheti pratijaḡrāha niṣasādāsane śubhe	12
tataḥ śatruḡhnavacanānṇipuṇāḥ śmaśruvardhakāḥ sukhahastāḥ suśiḡhrāśca rāḡhavaṁ paryupāsata	13

pūrvan tu bharate snāte lakṣmaṇe ca mahābale sugrīve vānarendre ca rākṣasendre vibhīṣaṇe	14
viśodhitajaṭaḥ snātaścitraṁālyānulepanaḥ mahārhasanopetastasthau tatra śrīyā jvalan	15
pratikarma ca rāmasya kārayāmāsa vīryavān lakṣmaṇasya ca lakṣmīvānikṣvākukulavardhanaḥ	16
pratikarma ca sītāyāḥ sarvā daśarathastriyaḥ ātmanaiva tadā cakrurmanasvinyo manoharam	17
tato rāghavapatnīnān sarvāsāmeva śobhanam cakāra yatnātkausalayā prahr̥ṣṭā putravatsalā	18
tataḥ śatruḡnavacanātsumantro nāma sārathiḥ yojayitvābhicakrāma rathan sarvāṅgaśobhanam	19
arkamaṇḍalasaṁkāśan divyaṁ dr̥ṣṭvā rathan sthitam āruroha mahābāhū rāmaḥ satyaparākramaḥ	20
sugrīvo hanumāṁścaiva mahendrasadṛśadyuti snātau divyanibhairvastrairjagmatuḥ śubhakuṇḍalau	21
sarvābharaṇajuṣṭāśca yayustāḥ śubhakuṇḍalāḥ sugrīvapatnyāḥ sītā ca draṣṭuṁ nagaramutsukāḥ	22
ayodhyāyān tu sacivā rājño daśarathasya ca purohitaṁ puraskṛtya mantrayāmāsurarathavat	23
aśoko vijayaścaiva siddhārthaśca samāhitāḥ mantrayanrāmavṛddhyarthan vṛṭtyarthaṁ nagarasya ca	24
sarvamevābhīsekārthan jayārhasya mahātmanaḥ kartumarhatha rāmasya yadyanmaṅgalapūrvakam	25
iti te mantriṇaḥ sarve sandīśya tu purohitam nagarānniryayustūrṇan rāmadarśanabuddhayaḥ	26
hariyuktan sahasrākṣo rathamindra ivānaghaḥ prayayau rathamāsthāya rāmo nagaramuttamam	27
jagrāha bharato raśmīṅśatruḡhnaśchatramādade	

lakṣmaṇo vyajanan tasya mūrdhni samparyavijayat	28
śvetan ca vālavyajanan sugrīvo vānareśvaraḥ aparan candrasaṅkāśan rākṣasendro vibhīṣaṇaḥ	29
ṛṣisaṅghairtadākāśe devaiśca samarudgaṇaiḥ stūyamānasya rāmasya śuśruve madhuradhvaniḥ	30
tataḥ śatruñjayaṁ nāma kuñjaraṁ parvatopamam āruroha mahātejāḥ sugrīvo vānareśvaraḥ	31
navanāgasahasrāṇi yayurāsthāya vānarāḥ mānuṣan vighrahan kṛtvā sarvābharaṇabhūṣitāḥ	32
śaṅkhaśabdapraṇādaiśca dundubhīnān ca nisvanaiḥ prayayū puruṣavyāghrastāṁ purīn harmyamālinīm	33
dadṛśuste samāyāntan rāghavaṁ sapuraḥsaram virājamānan vapuṣā rathenātirathan tadā	34
te vardhayitvā kākutsthan rāmeṇa pratinanditāḥ anujagmurmahātmānaṁ bhrāṭṛbhiḥ parivāritam	35
amātyairbrāhmaṇaiścaiva tathā prakṛtibhirvṛtaḥ śriyā viruruce rāmo nakṣatrairiva candramāḥ	36
sa purogāmibhistūryaistālasvastikapāṇibhiḥ pravayāharadbhirmuditairmaṅgalāni yayau vṛtaḥ	37
akṣatan jātarūpaṁ ca gāvaḥ kanyāstathā dvijāḥ narā modakahastāśca rāmasya purato yayuḥ	38
sakhyan ca rāmaḥ sugrīve prabhāvaṁ cānilātmaje vānarāṇān ca tatkarma vyācacakṣeatha mantriṇām	39
śrutvā ca vismayan jagmurayodhyāpuravāsinaḥ vānarāṇām ca tatkarma rākṣasānām ca tadbalam	40
vibhīṣaṇasya saṁyogamācacakṣe'tha mantriṇām dyutimānetadākhyāya rāmo vānaranvṛtaḥ hr̥ṣṭapuṣṭajanākīrṇāmayodhyām praviveśa ha	41
tato hyabhyucchrayanpaurāḥ patākāste gṛhe gṛhe	

aikṣvākādhyuṣitan ramyamāsasāda piturgr̥ham	42
athābravīdrājaputro bharataṁ dharmaṇāṁ varam arthopahitayā vācā madhuraṁ raghunandanaḥ	43
piturbhavanamāsādyā praviśya ca mahātmanaḥ kausalyān ca sumitrāṁ ca kaikeyīm cābhyavādayat	44
tacca madbhavanan śreṣṭham sāsokavanikaṁ mahat muktāvaidūryasaṅkīrṇan sugrīvasya nivedaya	45
tasya tadvacanan śrutvā bhārataḥ satyavikramaḥ haste gr̥hītvā sugrīvaṁ praviveśa tamālayam	46
tatastailapradīpāmśca paryāṅkāstaraṇāni ca gr̥hītvā viviśuḥ kṣipraṁ śatrughnaena pracoditāḥ	47
uvāca ca mahātejāḥ sugrīvan rāghavānujaḥ abhiṣekāya rāmasya dūtānājñāpaya prabho	48
sauvarṇānvānarendrāṇān caturṇāṁ caturo ghaṭān dadau kṣipran sa sugrīvaḥ sarvaratnavibhūṣitān	49
yathā pratyūśasamaye caturṇān sāgarāmbhasām pūrṇairghaṭaiḥ pratikṣadhvan tathā kuruta vānarāḥ	50
evamuktā mahātmāno vānarā vāraṇopamāḥ utpeturgaganan śīghran garuḍā iva śīghragāḥ	51
jāmbavāmśca hanūmāmśca vegadarśī ca vānaraḥ ṛṣabhaścaiva kalaśāñjalapūrṇānathānayan	52
nadīśatānām pañcānān jale kumbhairupāharan	53
pūrvātsamudrātkalaśan jalapūrṇamathānayat suṣeṇaḥ sattvasampannaḥ sarvaratnavibhūṣitam	54
ṛṣabho dakṣiṇāttūrṇan samudrājalamāharat raktacandanakarpūraiḥ sanvṛtan kāñcanaṁ ghaṭam	55
gavayaḥ paścimāttoyamājahāra mahārṇavāt ratnakumbhena mahatā śītaṁ mārutavikramaḥ	56

uttarācca jalan śīghran garuḍānilavikramaḥ ājahāra sa dharmātmā nalaḥ sarvaguṇānvitaḥ	57
tatasairvānaraśreṣṭhairānītaṁ prekṣya tajjalam abhiṣekāya rāmasya śatrughnaḥ sacivaiḥ saha purohitāya śreṣṭhāya suhr̥dbhyaś ca nyavedayat	58
tataḥ sa prayato vṛddho vasiṣṭho brāhmaṇaiḥ saha rāman ratnamayo pīṭhe sahasītaṁ nyaveśayat	59
vasiṣṭho vāmadevaśca jābālritha kāśyapaḥ kātyāyanaḥ suyajñāśca gautamo vijayastathā	60
abhyaṣiṅcannaravyāghraṁ prasannena sugandhinā salilena sahasrākṣan vasavo vāsavaṁ yathā	61
ṛtvigbhirbrāhmaṇaiḥ pūrvan kanyābhirmantribhistathā yodhaiścaivābhyaṣiṅcanste samprahr̥ṣṭāḥ sanaigamaiḥ	62
sarvauśadhirasaiścāpi daivatairnabhasi sthitaḥ caturhirlokapālaiśca sarvairdevaiśca saṅgataḥ	63
brahmaṇā nirmitaṁ pūrvam kirīṭam ratnaśobhitam abhiṣiktaḥ purā yena manustaṁ dīptatejasam	64
tasyānvavāye rājānaḥ kramādyenābhiṣecitāḥ sabhāyām hemakluptāyām śobhitāyām mahādhanaiḥ	65
ratnairnānāvidhaiścaiva citritāyām suśobhanaiḥ nānāratnamaye pīṭhe kalpayitvā yathāvidhi	66
kirīṭena tataḥ paścādvasiṣṭhena mahātmanā ṛtvigbhirbhūṣaṇaiścaiva samayokṣyata rāghavaḥ	67
chatraṁ tasya ca jagrāha śatrughnaḥ pāṇḍuran śubham śvetan ca vālavyajanan sugrīvo vānareśvaraḥ	68
aparan candrasaṅkāśan rākṣasendro vibhīṣaṇaḥ	69
mālān jvalantīn vapuṣā kāñcanīm śatapuṣkarām rāghavāya dadau vāyurvāsavena pracoditaḥ	70
sarvaratnasamāyuktaṁ maṇiratnavibhūṣitam	

muktāhāraṁ narendrāya dadau śakrapracoditaḥ	71
prajagurdevagandharvā nanṛtuścāpsaro gaṇāḥ abhiṣeke tadarhasya tadā rāmasya dhīmataḥ	72
bhūmiḥ sasyavatī caiva phalavantaśca pādapāḥ gandhavanti ca puṣpāṇi babhūvū rāghavotsave	73
sahasraśatamaśvānān dhenūnām ca gavām tathā dadau śatan vṛṣānpūrvan dvijebhyo manujarṣabhaḥ	74
triṁśatkoṭīrhiranyaśya brāhmaṇebhyo dadau punaḥ nānābharaṇavastrāṇi mahārḥāṇi ca rāghavaḥ	75
arkaraśmipratikāśān kāñcanīm maṇivigrahām sugrīvāya srajan divyām prāyacchanmanujarṣabhaḥ	76
vaidūryamaṇicitre ca vajraratnavibhūṣite vālīputrāya dhṛtimānaṅgadāyāṅgade dadau	77
maṇipravarajuṣṭan ca muktāhāramanuttamam sītāyai pradadau rāmaścandraraśmisamaprabham araje vāsasī divye śubhānyābharaṇāni ca	78
avekṣamāṇā vaidehī pradadau vāyusūnave avamucyātmanaḥ kaṅṭhāddhāran janakanandinī	79
avaikṣata harīnsarvānbhartāran ca muhurmuḥuḥ	80
tāmiṅgitajñāḥ samprekṣya babhāṣe janakātmajām pradehi subhage hāran yasya tuṣṭāsi bhāmini	81
tejo dhṛtiryāśo dākṣyaṁ sāmartyaṁ vinayo nayaḥ pauruṣan vikramo buddhiryasminnetāni nityadā	82
dadau sā vāyuputrāya tan hāramasitekṣaṇā hanūmānstena hāreṇa śuśubhe vānararṣabhaḥ candrāmśucayagaureṇa śvetābhreṇa yathācalaḥ	83
sarve vānaravṛddhāśca ye cānye vānarottamāḥ vāsobhirbhūṣaṇaiścaiva yathārham pratipūjitāḥ	84
tato dvivida maindābhyām nīlāya ca parantapaḥ	

sarvānkāmaguṇānvīkṣya pradadau vasudhādhipaḥ	85
vibhīṣaṇo'tha sugrīvo hanumān jāmbavānsthā sarvavānaravṛddhāśca rāmeṇākliṣṭakarmaṇā	86
yathārham pūjitāḥ sarve kāmāi ratnaiśca puṣkalair prahr̥ṣṭamanasaḥ sarve jagmureva yathāgatam	87
natvā sarve mahātmānastatāste vānararābhāḥ visr̥ṣṭāḥ pārthivendreṇa kiṣkindhām samupāgaman	88
sugrīvo vānaraśreṣṭho dṛṣṭvā rāmābhiṣecanam pūjitaścaiva rāmeṇa kiṣkindhām prāviśatpurīm	89
vibhīṣaṇo'pi dharmātmā saha rairnairṛtarābhāiḥ labdhvā kuladhanam rājā laṅkāṁ prāyān mahāyaśāḥ	90
sa rājyamakhilam śāsannihatārimahāyaśāḥ rāghavaḥ paramodāraḥ śāsāsa parayā mudā	91
uvāca lakṣmaṇam rāmo dharmajñaṁ dharmavatsalaḥ	92
ātiṣṭha dharmajña mayā sahemām gām pūrvarājādhyuṣitām balena tulyam mayā tvaṁ pitṛbhirdhṛtā yā tām yauvarājye dhuramudvahasva	93
sarvātmanā paryanunīyamāno yadā na saumitirupaiti yogam niyujiyamāno' pi ca yāvarājye tato'bhyaṣiṅcadbharatām mahātmā	94
pauṇḍarikāśvamedhābhyān vājapeyena cāsakṛt anyaiśca vividhairyajñairayajatpārthivarābhaḥ	95
rājyan daśasahasrāṇi prāpya varṣāṇi rāghavaḥ śatāśvamedhānājahre sadaśvānbhūridakṣiṇān	96
ājānulambibāhuśca mahāskandhaḥ pratāpavān lakṣmaṇānucaro rāmaḥ pṛthivīmanvapālayat	97
rāghavaścāpi dharmātmā prāpya rājyamanuttamam īje bahuvidhairyajñaiḥ sasutabhr̥tṛbāndhavaḥ	98

na paryadevanvidhavā na ca vyālakṛtaṁ bhayam na vyādhijaṁ bhayan vāpi rāme rājyaṁ praśāsati	99
nirdasyurabhavalloko nānarthaḥ kan cidasṛṣat na ca sma vṛddhā bālānāṁ pretakāryāṇi kurvate	100
sarvaṁ muditamevāsītsarvo dharmaparoabhavat rāmamevānupaśyanto nābhyahinsanparasparam	101
āsanvarśasahasrāṇi tathā putrasahasriṇaḥ nirāmaya viśokāśca rāme rājyaṁ praśāsati	102
rāmo rāmo rāma iti prajānāmabhavan kathāḥ rāmabhūtaṁ jagābhūdrāme rājyaṁ praśāsati	103
nityapuṣpā nityaphalāstaravaḥ skandhaviṣṭṛtāḥ kālavarṣi ca parjanyaḥ sukhasparśāśca mārutaḥ	104
brāhmaṇāḥ kṣatriyā vaiśyāḥ śūdrā lobhavivarjitāḥ svakarmasu pravartante tuṣṭhāḥ svaireva karmabhiḥ āsan prajā dharmaparā rāme śāsati nānṛtāḥ	105
sarve lakṣaṇasampannāḥ sarve dharmaparāyaṇāḥ daśavarśasahasrāṇi rāmo rājyamakārayat	106
dharmayaṁ yaśasyamāyuṣyaṁ rājñāṁ ca vijāavaham ādikāvyaṁidaṁ cārṣaṁ purā vālmikīnā kṛtam	107
paṭhedyāḥ śṛṇuyālloke naraḥ pāpātpramucyate	108
putrakāmaśca putrānvai dhanakāmo dhanāni ca labhate manuḥ loke śrutvā rāmābhiṣecanam mahīm vijayate rājā ripūṁścāpyadhitiṣṭhati	109
rāghaveṇa yathā mātā sumitrā lakṣmaṇena ca bharatena ca kaikeyī jivaputrāstathā striyaḥ	110
bhaviṣyanti sadānandāḥ putrapautrasamanvitāḥ	111
śrutvā rāmāyaṇamidaṁ dīrghamāyīśca vindati rāmasya vijayaṁ caiva sarvamakliṣṭhakarmaṇaḥ	112
śṛṇoti ya itdaṁ kāvyam purā vālmikīnā kṛtam	

śraddadhāno jitakrodho durgāṇyatitaratyasau	113
samāgamyā pravāsānte ramante saha bāndhavaiḥ śṛṅvanti ya idaṁ kāvyam purā vālmīkinā kṛtam	114
te prārthitān varān sarvān prāpnuvantīha rāghavāt śravaṇena surāḥ sarve prīyante saṁpraśṅvatām	115
vināyakāśca śāmyanti gṛhe tiṣṭhanti yasya vai vijayeta mahīm rājā pravāsi svastimān bhavet	116
striyo rajasvalāḥ śrutvā putrān sūyuranuttamān pūjayamśca paṭhamścanamitihāsam purātanam	117
praṇamya śirasā nityam śrotavyam kṣatriyairdvijāt aiśvaryaṁ putralābhaśca bhaviṣyati na saṁśayaḥ	118
rāmāyaṇamidaṁ kṛtsnam śṛṅvataḥ paṭhataḥ sadā	119
prīyate satataṁ rāmaḥ sahi miṣṇuḥ sanātanaḥ ādidevo mahābāhurharirnārāyaṇaḥ prabhuḥ sākṣādrāmo raghuśreṣṭhaḥ śeṣo lakṣmaṇa ucyate	120
evametatpurāvṛttamākhyānam bhadrastu vaḥ pravyāharata visrabdham balaṁ viṣṇoḥ pravardhatām	121
devāśca sarve tuṣyanti grahaṇācchravaṇāttathā rāmāyaṇasya śravaṇe tuṣyanti pitarāḥ sadā	122
bhaktyā rāmasya ye cemām saṁhitāmṛṣiṇā kṛtām ye likhantīha ca narāsteṣām vāsastriviṣṭape	123
kuṭumbavṛddhim dhanadhānyavṛddhim striyaśca mukhyāḥ sukhamuttamaṁ ca śrutvā śubham kāvyamidaṁ mahārtham prāpnoti sarvām bhuvī cārthasiddhim	124
āyusyamārogyakaram yaśasyam saubhrāṭṛkaṁ buddhikaram śubham ca śrotavyametanniyamena sadbhi rākhyānamojaskaramṛddhikāmaiḥ	125

|| iti yuddha kāṇḍam sargam 128 ||